

ZAPISI

Marijan Gerdej

Pričevanje dveh pisem o Antonu Aškercu (1856–1912)

Pri pregledovanju župnijskih fondov, preden jih je Pokrajinski arhiv Maribor leta 1995 vrnil mariborski škofiji, sem naletel na nekatere pomembne in posebne dokumente o dogodkih in ljudeh, še posebno o tistih, ki so nam poznani iz literarne zgodovine. Takšen "znanec" je tudi pesnik in duhovnik Anton Aškerc, ki je od 1881 do 1898 služboval kot kaplan po raznih štajerskih župnijah, med drugim v začetku devetdesetih let 19. stoletja tudi v župniji Vitanje.

Med dokumentacijo obsežnega fonda župnije Vitanje se nahajajo nekateri spisi, ki so v slovenski literarni zgodovini morda manj poznani ali pa neznani, a so zelo pomembni za vrednotenje ljudi in dogodkov iz naše preteklosti. V Slovenskem arhivskem časopisu (SAČ) sem opozoril na t.im. potek dogodkov pri "sveti smreki" na Paki, ki jih Slomškovi življenjepisci ne upoštevajo vestno, oz. jih ne poznajo, saj sta šele cesar in župnik v osemdesetih letih 19. stoletja zaključila proces in ne Slomšek, kakor nekateri Slomškovi življenjepisci napačno domnevajo.¹

Ni mi globlje poznano, koliko je vsebina pisem, ki sta tu priobčeni, bila poznana našim literarnim zgodovinarjem. Anton Slodnjak je sicer v Kondorjevi knjigi² zapisal, da je Aškerc želel biti "nesebičen, moralno čist" in "vse razumevajoči duhovnik". Kot pesnik pa je hotel prikazati resnično življenje in tudi moč človekovih misli. Slodnjak k temu pravi, da bi "bila ta pot v začetku osemdesetih letih prejšnjega stoletja v lavantinski (danes mariborski, op. MG) škofiji, kjer se avstrijska zvrst janzenizma ni tako ukoreninila, kakor na Kranjskem, še možna za katoliškega duhovnika. Toda splošni boj rimske kurije zoper liberalni katolicizem in iz tega boja porajajoči avstrijski klerikalizem s slovensko-kranjsko varianto so grozili, da jo slej ko prej zapro."³

Iz pisem, ki jih tu priobčujem, je ta boj, ki je želel uničiti liberalni katolicizem in o katerem govoril A. Slodnjak, delno viden tudi v pismu lavantinskega škofa Mihaela Napotnika in v odgovoru župnika Žičkarja, v katerem poizvedujejo o delovanju kaplana Antona Aškercu v župniji Vitanje. Škofovo pismo je pisano v gotici in v njem sprašuje takratnega vitanjskega župnika Jožefa Žičkarja o resničnosti govoric, da je Aškerc predpisane mašne molitve spreminjal, da je izpuščal pred litanijami vseh svetnikov pridevnik sveti, da je v šoli pri molitvi z otroci molil samo Očenaš in ne tudi Zdrave Marije ter, da je v lavretanskih litanijah izpuščal vzklik Mati našega Stvarnika, ker naj bi bilo to nesmisel, ker Marija ni mogla roditi (svojega) Stvarnika. Škofa nadalje še zanima, kako je to Aškerčevo obnašanje in ravnanje vplivalo na ostale duhovnike in laike.

Škofovo pismo se transkribirano iz gotice v latinico glasi tako: ⁴

No. 1891

An das wohlhrwürdige F. B. Pfarr – Amt in Weitenstein

Daß Fb. Pfarramt wird beauftragt einstweilen im vertraulichen Wege, wenn es nötig sein solte Erhe-

¹ Slomšek in "sveta smreka" na Paki, v Slovenski arhivski časopis 1, št. 5, 1994, str. 11–12.

² Anton Aškerc, Izbrane Pesmi, Ljubljana 1963.

³ Prim. id, 122

⁴ Obe pismi sta objavljeni takšni kot sta zapisani v originalu: fond župnije Vitanje, škatla 18 (sedaj: Škofijski arhiv Maribor).

bungen zu pflegen und spätestens bis 19. d. M. einzuberichten, ob es wahr sei, wie ein beharrliches Gerücht es wissen will, das sich der seinerzeit zu Weitenstein als Kaplan angestellt gewesen Priester *Anton Aškerc* herausnimmt, in den für den öffentlichen Gottesdienst vorgeschriebenen Gebets-formularen eigenmächtige Änderungen vorzu-nehmen? Es heißt, daß er beim Vorbeten der *Allerheiligen Litanei* das *Praedikat Sveti* vor den heiligen Namen weglasse und anstatt *sveti Peter, sveti Pavel* nur vorbete: *Peter, Pavel* u.s.w. – ferner, daß er in der Schule mit den Schülern nach dem Vater Unser das *Ave Maria* nicht bete, zudem daß er in der *Lauretanischen Litanei* der Titel: *Mati našega Stvarnika* beharrlich aus lasse, und einmal von einem vorgesetzten Pfarrer darüber zur Rede gestellt, beziehungsweise um den Grund befragt, beiläufig also geantwortet habe: Weil dieser Titel ein Unsinn ist; es ist ja unmöglich, daß *Maria* ihren Schöpfer geboren hätte.

Auserdem ist wahrheitsgetreu und mit aller Offenheit einzuberichten, ob unter dem gläubigen Volke vielleicht nach andern Beschwerden über ihn seelsorgliche Thätigkeit *Aškerc's* wornommen werden? – ob seine Rechtgläubigkeit von Jemanden – sei es Laien sei es Priester – angezweifelt oder verdächtig befunden werde.

F. B. Lavanter Ordinariat zu Marburg,
den 5. August 1893
+ Michael
Fürstbischof

Že 18. avgusta je vitanjski župnik poslal odgovor na škofovo pismo. Odgovor je bil pisan v latinici in v slovenskem jeziku ter v, za tisti čas značilni spoštljivi in ponižni maniri. Pismo župnika Žičkarja je nekako "spravno", ne kaže kakšnega "splošnega boja rimske kurije zoper liberalni katolicizem" in Aškercu ne ovaja prehudo. Zdi se, da je župniku bilo nekoliko žal oz. nerodno (če ne že ponižujoče), da je moral kaj takega o pesniku pisati in ga ovajati. Kljub navedbam, kaj so si o Aškercu mislile "pobožne duše", je bil župnik mnenja, da ga je Aškerc spoštoval in da je bil spoštljiv in častivreden kolega.

Pismo pa se glasi:

Št. 191

Visoko častiti kn. šk. lavantinski ordinarijat!

Na visoko cenjeni dopis prečastitega kn. šk. ordinarijata dne 5. avg. t.l. št. 1891 zamore najvdaneje podpisani sledeče izjavljati:

Kolikor je bilo mogoče prespoštljivo podpisanemu opazovati, je gosp. Anton Aškerc litanije vseh svetnikov molil tako, da je naslov: sveti pri prvem svetniku, kedar se jih po vrsti našteva več, izgovarjal, pri molitvah naslednjih pa izpuščal.

Naslov blažene device Marije v lavretanskih litanijah: Mati našega Stvarnika je opuščal s trditvijo, da je to protislovno.

Nisem pa slišal, da bi bil g. A. Aškerc v šoli opuščal "Češčeno Marijo" za Očenašem.

Res je, da so se nekatere "pobožne duše" spodtikale nad naglostjo, s katero je opravljal božjo službo imenovani duhovnik. "Liberalci" se pa bajè rekali: "Gosp. Aškerc bo praznoverstvo že odpravil."

Nekateri duhovniki so gosp. Aškercu sodili silno ostro, ker so celó menili, da hoče apostazirati. Kolikor sem jaz g. Aškercu poznal, sem ga v tem vedno zagovarjal; po mojih mislih kaj takega pač ni nameraval storiti.

V njegovo pohvalo moram pristaviti, da je svojega župnika spoštoval.

Kn. šk. župni urad v Vitanji

18. avgusta 1893.

J(ožef) Žičkar, župnik

Zdi se mi, da bosta pismi v pomoč literarnemu zgodovinarju pri predstavitvi dela in življenja pesnika in duhovnika Antona Aškercu. Poglobljanja zgodovinskega znanja ni nikoli preveč in ne dovolj, kakor bi to kdo utegnil misliti ali razumeti. Še posebej zato ne, ker nekatere stvari postajajo bolj očitne in jih zaradi tega pravilneje sodimo.

To je bil tudi namen te objave.